

BATALYON TAKTIK O'QUVIGA TAYYORGARLIK KO'RISH VA O'TKAZISH BO'YICHA ROSSIYA FEDERATSIYASI TAJRIBASI

Ahmedov Azizbek Akmalovich

*podpolkovnik, O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlar Akademiyasi
Harbiy xavfsizlik va davlat mudofaasi fakulteti 2 - bosqich tinglovchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Rossiya Federatsiyasi Qurolli Kuchlari tomonidan o'tkaziladigan taktik o'quvlarga tayyorgarlik ko'rish va olib borish tajribasini o'rganish asosida taktik o'quvlarni muvaffaqiyatini belgilovchi omillar tahlil qilinadi, bo'linmalarni o'quvlarga tayyorlash va olib borish samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'z: Taktik guruh, brigada, taktik o'quv, jangovar mashq, mudofaa, snayperlar harakati.

Аннотация: В данной статье на основе изучения опыта подготовки и проведения тактических учений, проводимых вооруженными силами Российской Федерации, будут проанализированы факторы, определяющие успешность тактических учений, даны рекомендации по повышению эффективности подготовки и проведения учений подразделений.

Ключевое слово: Тактическая группа, бригада, тактическая подготовка, боевая подготовка, оборона, снайперские действия.

Rossiya Federatsiyasi Qurolli Kuchlarida batalyon taktik o'quvining asosiy maqsadlari askar va serjantlarning turli jangovar topshiriqlarni bajarish, komandirlarning, shuningdek, tog'da jangovar harakatlarni tashkil etish va jangovar bo'linmalarni boshqarish bo'yicha taktik bilimlari va amaliy ko'nikmalarini oshirishdan iborat. Bu ikki tomonlama yoki bir tomonlama bo'lishi mumkin. Ikki tomonlama o'quvlarda ikkala tomon ham RF qo'shinlarining tashkil etilishi va taktikasiga muvofiq harakat qiladi. Bir tomonlama - dushman potensial dushmanning taktikasiga nisbatan taqlid asboblari, boshqariladigan nishonlar va maketlar bilan alohida askarlar va bo'linmalar tomonidan belgilanadi. O'quvning davomiyligi bir necha soatdan bir necha kungacha bo'lishi mumkin. O'quvlar davomida shtatdagi qurollar va artileriyadan bo'linmalarni jangovar o'q otish, aviatsiyani bombardimon qilish, raketalarni uchirish va hokazolarni amalga oshirishi mumkin. Taktik tayyorgarlik – barcha turdagi qo'shinlar, bo'linmalar, maxsus qo'shinlar va xizmatlar, ularning komandirlari va shtablari uchun zamonaviy jangovar harakatlar olib borish bo'yicha amaliy mashg'ulotlarning eng mukammal shaklidir. O'q otish bilan taktik o'quvlar - qo'shinlarning dala tayyorgarligini oshirish, shaxsiy tarkibning jangovar tayyorgarligini tekshirish, bo'linma (qo'shin) larning uyg'unligini hamda qo'shinlarni

boshqarish bo'yicha komandirlar va shtablarning malakasini oshirish maqsadida o'tkaziladi [1].

Jangovar otishma bilan taktik mashqlarni o'tkazish rejasini ishlab chiqish metodikasi

Batalyon taktik o'quvlarini o'tkazish uchun quyidagilar tuziladi:

taktik o'quvni o'tkazish rejasi;

har bir tomon uchun taktik vazifa;

vositachilar, yordamchilar va mediatorlarning shaxsiy ish rejalari;

simulyatsiya rejasi;

boshqaruv apparati va vositachilar uchun aloqa rejasi;

komendantlik rejasi.

Otish bosqichi bilan o'quvni o'tkazishda qo'shimcha ravishda maqsadli vaziyatning sxemasi, shuningdek, talafotlar hisobi va qo'shinlarning haqiqiy harakatlari jadvali ishlab chiqiladi.

Bir tomonlama taktik o'quvlarni o'tkazish uchun dushman harakatlarini ko'rsatish rejasi tuziladi.

O'quv rejasi xaritada ishlab chiqiladi. Uning masshtabi jangovar boshqaruvni olib borayotgan komandir tomonidan qo'llaniladigan xarita masshtabiga mos kelishi kerak.

Rejada quyidagilar aks ettiriladi [2]:

Mavzu, o'quv maqsadlar va o'quvni o'tkazish vaqti;

o'quvga jalb qilingan bo'linmalar tarkibi;

o'q-dori, motoresurs va imitatsiya vositalarini sarflash hisobi;

dastlabki vaziyat;

har bir tomonning yuqori tuzilmalari, qo'shinlari, harbiy qismlarining jangovar topshiriqlari o'quv boshlanishiga va ularning komandirlarining rejalari va bir jang turidan boshqasiga o'tishda yuqori tuzilmalarning prinsipial jihatdan yangi jangovar vazifalari, qo'shinlar, harbiy qismlar va ularning komandirlarining rejalari;

qatnashuvchi bo'linma komandirlari va qo'shinlar qo'mondonlarining taxmin qilingan qarorlarini ko'rsatmasdan jangovar vazifalarni bajarish;

bo'linmaning boshlang'ich joylari va ularning mashg'ulotlar vaqti;

o'quvning har bir bosqichi boshida tomonlarning taxminiy pozitsiyasi;

jangovar harakatlar o'tkazish joylari (hududlari);

amaliy otish uchun maydon (hududlar) va chegaralari;

o'quvning bosqichlari, ularning nomi va davomiyligi, o'quv savollari va ularni ko'rib chiqish vaqti;

o'quv rahbari tomonidan amalga oshiriladigan harakatlar;

o'quvni o'tkazish hududining chegaralari va bo'linmalarni joylashtirish mumkin bo'lgan hududlar;

o'rganuvchi komandirlar, boshqaruv va nazorat organlari (shtab) va bo'linmalar tomonidan amalga oshiriladigan tadbirlar;

o'quvning asosiy ko'rsatkichlari.

Batalyon taktik o'quvini o'tkazish rejasi o'quv rahbarining bevosita boshlig'i tomonidan uni o'tkazish boshlanishidan kamida bir hafta oldin tasdiqlanadi.

Quyida taktik o'quvlar rejasining ayrim elementlarini ko'rsatish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Rejaning eng muhim tarkibiy qismi taktik reja bo'lib, u zamonaviy qo'shma qurolli janglarning hususiyatlarini, qo'shinlar harakatining mavjud usullarini, Rossiya armiyasida qabul qilingan qoidalarni va bir tomonlama o'quvlarda potensial armiyani aks ettirishi kerak. Taktik rejani ishlab chiqishda, birinchi navbatda, qo'shinlar harakatlarining umumiy yo'nalishi va asosiy jangovar epizodlar o'tkaziladigan yoki mashg'ulotlarning mazmunini tushunish natijalarini hisobga olgan holda o'quv masalalari ishlab chiqilishi mumkin bo'lgan hududlar, tomonlar harakatlarining mavzusi va belgilangan xususiyati aniqlanadi. Keyinchalik maqsadli ish uchun, odatda, birinchi navbatda tomonlarning birinchi uchrashuvining muhim bosqichi belgilanadi. Ba'zan buni darhol aniq belgilash mumkin emas, faqat boshqa hudud (chegara) larni, ayniqsa tog' dovonlaridagi harbiy harakatlar bilan bog'liq hududlarni oldindan belgilab qo'ygandan keyin amalga oshiriladi [3].

Bir hududning boshqasidan masofasi taktik me'yorlar (shu jumladan potensial dushman) ni hisobga olgan holda belgilanishi kerak, masalan, bo'linmalarni tog'da jangovar tartib bo'yicha joylashtirish chuqurligi, jangni tashkil qilish uchun zarur bo'lgan vaqt, oldinga siljishning mumkin bo'lgan sur'ati, yer joy sharoiti va boshqa omillar. Hududning kattaligi o'quvda ishtirok etayotgan batalyon bo'linmalarining joylashishini va jangovar harakatlarni maqsadli olib borishini ta'minlashi kerak.

Tomonlarning jangovar harakatlar olib borish mumkin bo'lgan hudud (chegara) lari belgilab berilgandan so'ng, reja mashg'ulot boshida dastlabki vaziyatni ko'rsatadi. Biz uning mazmuni va rivojlanish metodologiyasini avvalroq muhokama qildik. Bu yerda biz kichik qo'shimcha qilishimiz mumkin: Dastlabki vaziyatni ishlab chiqishda, batalyon bilan o'zaro aloqada bo'lgan qo'shnilarning pozitsiyasi bir qadam pastroq ko'rsatilishi mumkin (masalan, qo'shni qo'shilmaning pozitsiyasi batalyongacha ko'rsatiladi).

Dastlabki vaziyatni ishlab chiqishni tugatgandan so'ng, o'quv rahbar yuqori qo'mondonlikning jangovar topshiriqlarini va qarorlarini aniqlab, o'quv rejasini tuzishga kirishadi. Shu bilan birga, u o'rganuvchilarga nimani o'rgatish kerakligini, yaratilgan vaziyat fonida ularning mumkin bo'lgan harakatlarini aniq tushunishi kerak.

Yuqori qo'shilma (harbiy qism, bo'linma) jangovar vazifalari va ularning komandirlarining qarorlari odatda bir vaqtning o'zida ishlab chiqiladi, chunki har doim ham birinchi navbatda ikkala tomonning jangovar vazifalarini ketma-ket aniqlash,

keyin esa qaror qabul qilish mumkin emas. Vazifalar va qarorlar ikki tomonlama mashg'ulotlarda reglament va yo'riqnomalar talablarini inobatga olgan holda, bir tomonlama o'quvda esa qarama-qarshi tomon uchun potensial raqibning fikriga ko'ra belgilanadi.

Bir tomonlama o'quvda dushman uchun nafaqat yuqori, balki quyi darajali komandirlarning ham qarorlari aniqlanishi mumkin [4].

O'quvda batalyonning jangovar vazifalari yuqori komandirning qarori bilan belgilanadi. Ba'zi hollarda, yuqori tuzilishga (harbiy qism, bo'linma) kirmaydigan qo'shnilar bilan o'zaro hamkorlik masalalarini ishlab chiqish zarur bo'lganda, ularning vazifalari qo'shimcha ravishda belgilanadi. Shunday qilib, masalan, ko'rib chiqilayotgan masalada o'quvni o'tkazayotgan rahbar batalyonni qo'shni bo'linma bilan hamkorlikda vazifani bajarishga o'rgatish to'g'risida qaror qabul qiladi. Shuning uchun rejada ushbu qo'shni bo'linmaning jangovar vazifasini ko'rsatadi.

Batalyon komandirining taxminiy qarorlari taktik rejada ko'rsatilmaligi kerak, chunki taktik harakatlar yuzaga kelgan vaziyatga asosan ushbu komandirlarning qarorlari va buyruqlariga muvofiq, haqiqiy harakatlarni hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Tomonlarning jangovar harakatlarining rejalashtirilgan mumkin bo'lgan hudud (chegara) lari muayyan jangovar vazifalarni hal qilish jarayonida o'quvlar mavzusining aniq sharoitlarda to'liq chuqur ishlab chiqilishini ta'minlashi kerak. Shuni esda tutish kerakki, zamonaviy o'quvlar bir jang turidan ikkinchisiga keskin o'tish bilan katta chuqurlikda amalga oshiriladi. Shu munosabat bilan, tog'li hududlarda ko'pincha vaziyat, yuqori harbiy qism (qo'shin) larning jangovar topshiriqlari va ularning komandirlarining mashg'ulotlar boshida ishlab chiqilgan qarorlari butun o'quv davomida yuqori sifatli jangovar harakatlarni o'tkazishga imkon bermaydi. Shunday qilib, bizning misolimizda ular faqat o'quvning birinchi va ikkinchi bosqichlari uchun savollarni ishlab chiqishni ta'minlaydi.

O'quvni maqsadli ravishda to'liq chuqurlikda bajarish va shu bilan birga o'rganuvchilar harakatlarining mustaqilligiga to'sqinlik qilmaslik uchun nafaqat harakatlarning mumkin bo'lgan maydon (chegara) larini oldindan belgilash tavsiya etiladi. Shuningdek, agar kerak bo'lsa, yuqori tuzilma (harbiy qism, bo'linma) larning prinsipial jihatdan yangi jangovar vazifalarini va ularning komandirlarining qarorlarini belgilash. Buni hisobga olgan holda, bizning misolimizda uchinchi va to'rtinchi bosqichlarni ishlab chiqish bo'yicha prinsipial jihatdan yangi vazifalar va yechimlar belgilangan. Ularning rivojlanish tartibi o'quv boshida bo'lgani kabi bo'lishi mumkin, ammo kamroq tafsilot bilan.

Taktik rejani ishlab chiqish jarayonida asosiy jangovar epizodlarning vaqtlari (o'quv masalalarini ishlab chiqish) hisoblab chiqiladi, har bir bosqichning va umuman o'quvning davomiyligi aniqlanadi. Shu bilan birga, shuni hisobga olish kerakki, o'quvlarning umumiy davomiyligi qo'shinlar shay holatga keltirilgan paytdan boshlab

(o'quvlar o'tkaziladigan hududga joylashtiriladigan joylarini tark etishlari) va ular doimiy joylashish joyiga qaytgunlarigacha bo'lgan vaqtni qamrab oladi. O'quvlarning yakuniy davomiyligi va umuman o'quv har bir savolini ishlab chiqish vaqtini hisoblab chiqqandan so'ng aniqlanadi.

Bu yerda mualliflar quyidagi metodologiyadan foydalanishni tavsiya qiladilar.

Birinchidan bosqichlarni belgilashda ularning har biri vaqt va makon bo'yicha taktik harakatlarni tayyorlash yoki o'tkazishning tugallangan davrini yoki ikkalasini birgalikda qamrab olishi, shuningdek, ushbu bosqichlarda o'rganuvchilarning vazifalarini tushunish kerak. Bunday bosqichlar quyidagilar bo'lishi mumkin: **“Mudofaaga tayyorgarlik”, “Hujum o'tkazish”, “Yangi marraga chekinish va mudofaa”** va boshqalar.

Bosqichlar soni va ularning mazmuni mavzuga, o'quv maqsadlariga, mashqning ko'lamiga va uni o'tkazish vaqtiga bog'liq.

Ikkinchidan o'qitish masalasi barcha o'rganuvchilarning (butun bo'linma, komandirlari, shtablar va shaxsiy tarkib) ishini aks ettirishi kerak. Masalan, **“Dushmanning mudofaasini yorib kirish”, “Harakatda suv to'sig'ini yengib o'tish”, “Batalyon mudofaa rayonini ushlab qolish uchun jang qilish”**.

Ba'zida o'quvning maqsadlari komandirlar va shtablarning tayyorgarligiga alohida e'tibor berishni talab qiladi. Bunda o'quv savollari quyidagilar bo'lishi mumkin: **“Mudofaani tashkil etish”, “Razvedka, vazifalarini aniqlashtirish va o'zaro hamkorlikni tashkil etish”**. Biroq, bu holda, bo'linmalarning shaxsiy tarkibi uchun o'quv savoli shakllantiriladi, u qo'mondonlik va nazorat organlari uchun savol bilan bir vaqtda ishlab chiqiladi. Masalan: **“Harbiy texnikani jangovar foydalanish uchun tayyorlash”** yoki **“Mudofaa rayonini muhandislik jihozlash”**.

Ko'p sonli o'quv savollari bilan bosqichlarni ortiqcha yuklamalik maqsadga muvofiq. O'quv savollari soni shunday bo'lishi kerakki, ularning sifatli qayta ishlanishi belgilangan vaqt ichida ta'minlanadi.

Uchinchidan o'quvning davomiyligi boshqaruv hujjatlarida belgilangan minimal ko'rsatkichlardan kam bo'lmasligi kerak.

Shuni yodda tutish kerakki o'quvlarning umumiy davomiyligi qo'shinlar doimiy joylashish joylarini tark etgan paytdan boshlab va ular qaytib kelgunga qadar vaqtning 1/3 qismini o'z ichiga oladi.

Bundan tashqari: o'quvning bosqichlarini ishlab chiqish uchun vaqtning kamida 2/3 qismi ajratiladi;

Bu vaqtning 30-50% jangovar harakatlarni tayyorlashga bag'ishlanishi mumkin; qolgan 70-50% qo'shinlarni jangovar dinamikada o'rgatish uchun ajratiladi; shu vaqtdan boshlab - tunda faol taktik harakatlarni o'tkazish uchun 30%.

O'quvning o'quv savollar (bosqichlar)ini ishlab chiqish uchun umumiy vaqtni aniqlashda quyidagi yondashuv mavjud [5].

O'quv savoli (bosqichi)ning umumiy vaqti (Tuv) quyidagilarni o'z ichiga oladi: jangovar vaqt (Tjv), metodik vaqt (Tmv), zaxira vaqti (Tzv):

$$Tuv = Tjv + Tmv + Tzv$$

Jang vaqti - bu batalyon bo'linmalari jangovar vazifalarni bajarishlari kerak bo'lgan vaqt. U nizomlar, jangovar qo'llanmalar va boshqa to'plamlarga muvofiq belgilanadi.

Metodik vaqt – jangovar harakatlar vaqtdan ortiq mashg'ulotlar uchun zarur bo'lgan vaqt. U quyidagilar uchun taqdim etiladi:

o'rganuvchilarni tinglash, shuningdek, qo'mondonlik-shtab o'quvlarida tezkor sakrashlarni o'tkazish;

tomonlarni ajratish uchun, shuningdek, amaliy otish boshlanishidan oldin va keyin shaxsiy chiroqlarni o'chirish.

Zaxira vaqti – o'quvning u yoki bu bosqichining yomon ishlangan savollarini takrorlash uchun ishlatiladi. Vaqtning umumiy zaxirasi (batalyonning tajribasiga ko'ra) bo'lishi mumkin: Batalyon taktik o'quvi uchun 6-8 soat, brigada taktik o'quvi uchun 10-12 soat.

Taktik o'quvlarda o'rganuvchilarning barcha harakatlari jangovar vaziyatdagi kabi astronomik vaqtga muvofiq amalga oshiriladi. O'rganuvchilar haqiqiy jangda bo'lgani kabi doimiy ravishda vaqt omilini hisobga olishlari uchun vaqtni hisoblash ishlab chiqilayotgan o'quv masalalarining mazmuni va harbiy harakatlarni tashkil etish, joylashtirish, joylashtirish bo'yicha mavjud qoidalarni hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Bular: Qo'shinlarning oldinga siljish sur'ati va boshqa aniq shartlar. Shunday qilib, masalan, batalyon tomonidan tog'da mudofaa jangini o'tkazish vaqtini hisoblashda, joylashtirish chiziqlari masofasi, dushmanning hujum tezligi, mudofaa chuqurligi va uning yengib o'tish tezligini hisobga olish kerak. Bizning misolimizda bu 4-6 soat davom etadi.

Ba'zi hollarda, agar maqsad qo'mondonlar, shtablar va qo'shinlarni kam o'rganilgan sharoitlarda harakat qilishni o'rgatish bo'lsa, vaqt biroz ko'paytirilishi mumkin. Rossiya Federatsiyasining tog'larda o'tkazgan jangovar harakatlari amaliyoti shuni ko'rsatadiki, vaqtni hisoblashda birinchi navbatda tomonlarning birinchi uchrashuvi vaqtini belgilash tavsiya etiladi. O'quv mavzulari murakkab ekanligini hisobga olsak, ko'pincha bu vaqtni faqat tomonlarning birinchi uchrashuvi oldidan va undan keyingi asosiy epizodlar vaqtini dastlabki, hech bo'lmaganda taxminiy hisoblab chiqqandan keyin aniqlash mumkin [6].

Shunday qilib, masalan, ko'rib chiqilayotgan taktik rejaning variantida, nihoyat, 10.30 da birinchi uchrashuvning navbatdagi qismida tomonlarni birlashtirish rejalashtirilgan. Shundan so'ng, dushman qo'shinlarini oldinga siljitish va joylashtirish, tayyorgarlikdan o'tgan komandir tomonidan jangovar harakatlarni tashkil etish, batalyon mudofaa rayonini egallash va mustahkamlash uchun zarur

bo'lgan vaqt izchil belgilab olindi. Bu esa, o'qitilgan batalyonning dushman harakatlarining ehtimoliy xususiyatini hisobga olgan holda, dushman bilan aloqa qilmasdan turib mudofaa tayyorlay olishini ta'minlaydi.

Taktik reja ishlab chiqilgandan so'ng, xaritaning bo'sh joylariga zarur tushuntirish yozuvlari, belgilar, xizmat sarlavhasi va imzolar qo'yiladi, dastlabki ma'lumotlar, shu jumladan o'quv bosqichlarining nomi, davomiyligi, savollari ko'rsatiladi. Ularning ishlab chiqish vaqtini ko'rsatuvchi bosqichlar, o'quvning asosiy ko'rsatkichlari, o'quvni o'tkazuvchi komandirning faoliyati [7].

O'quv rahbari tomonidan bajariladigan tadbirlar o'quv bosqichlariga ko'ra rejalashtiriladi. Ushbu tadbirlar odatda quyidagilarni o'z ichiga oladi:

o'quv hududiga olib kelish tartibi;

o'rganuvchi komandirlarni dastlabki vaziyatga kiritish;

o'rganuvchi komandirlarning qarorlarini eshitishni (o'rganishni) tashkil etish;

tomonlarning jangovar harakatlari ssenariysini tayyorlash va o'tkazish tartibini belgilash hamda o'quvning rahbariyatiga va vositachilariga yetkazish;

o'quv natijalarini tahlil qilish, bo'linmani ko'zdan kechirish va ularni doimiy joylashuv joylariga qaytarish vaqtini va joyini belgilash;

bir tomonlama o'quvda - dushman harakatlarini belgilash.

O'quvning asosiy ko'rsatkichlari quyidagilardan iborat:

jangovar vazifalarining miqyosi;

o'quv bosqichlari bo'yicha kuch va vositalarning mumkin bo'lgan zichligi va o'zaro bog'liqligi;

jangni tashkil etish uchun ajratilgan vaqt;

oldinga siljishning mumkin bo'lgan tezligi va yurish tezligi.

Reja bo'yicha amaliy otish bilan o'quvlar o'tkazishda qo'shimcha ravishda alohida jadvallar tuziladi: kerakli miqdordagi RAQA hisobi; artilleriya tomonidan urilgan ob'ektlar va nishonlar, nishonlarning soni va joylari, ularning koordinatalari va vazifalarni bajarish uchun o'q-dorilar sarfini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, taktik o'quvni o'tkazish rejasi (o'quvning umumiy rejasi) da o'quvlar davomida bo'linmalarining harakatlarini yoritish bo'yicha chora-tadbirlar, shu jumladan quyidagilar ko'rsatiladi: katta komandirlarning kuch va vositalari tomonidan amalga oshiriladigan yoritishni ta'minlash bo'yicha vazifalar; tayyorlanayotgan bo'linma manfaatlarini ko'zlab, yoritish ta'minoti uchun zarur bo'lgan kuchlar va vositalar, ularning joylashuvi va jang paytida harakatlanish tartibi; yoritishni qo'llab-quvvatlash bo'yicha o'qitilgan komandirlarning vazifalari [8].

O'quv rejasini ishlab chiqish va bajarish uchun ko'rib chiqilgan tartib shablon emas. Shuni yodda tutish kerakki, g'oya mazmunini tashkil etuvchi barcha masalalar bir-biri bilan juda chambarchas bog'liqdir. Shuning uchun, ko'pincha bir xil savollarga bir necha marta qaytish kerak.

Yuqoridagilardan hulosa qilib, Rossiya Federatsiyasi Qurolli Kuchlari tomonidan o'tkazilgan taktik o'quvlarni tajribalarini o'rganish orgali va taktik o'quvni o'tkazishga ijodiy yondashish hamda jangovar tayorgarlikning taktik o'quvlarni rejalashtirish va o'tkazishni yanada rivojlantirishni talab qiladi, chunki taktik o'quvlarning rivojlanish tendensiyasi va shiddatli jangovar harakatlarni olib borish, zamonaviy qurolli nizolarning tajribasini o'rganishning ob'ektiv haqiqatiga aylanmoqda. Shu munosabat bilan, harbiy-ilmiy tadqiqotlar va barcha darajadagi harbiy boshqaruv organlari tomonidan taktik o'quvlarni o'tkazishni ilg'or ijobiy tajribalarini tahlil qilish, umumlashtirish, o'quvlarni o'tkazishning eng yangi samarali usul va shakllarini izlashga ko'proq e'tibor berish kerak.

Bugungi zamonaviy qurolli mojarolardan kelib chiqib, ayrim davlatlarning muntazam armiyalari qarama-qarshi turib tog'li hududlarda olib borayotgan urishlarida qo'shinlar tomonidan bir qancha kamchiliklarni yuzaga keltirib chiqarayotgani, tog'li hududda o'quvni tayyorlash va o'tkazish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA MANBAALAR RO'YXATI:

1. Zina Posterovaning "Руководителям учений методика разработки схемы мишенной обстановки для проведения тактического учения с боевой стрельбой". Darslik. 2023 y. 13-26 b.
2. "Методические рекомендации по подготовке и проведению ротных и батальонных тактических учений с боевой стрельбой"// Москва-2019.
3. Vorobyov I. N., Kiselev V. A. "Tog'lardagi jang" (ruscha). 2014. //Armiya to'plami: Jurnal. (07-son). 3-4.
4. Bryus Karri. "Germaniya tog' qo'shinlari". 1980 yil. - ISBN 0-89404-039-1. 13-17 b.
5. Monetchikov S. "Tog'larda jangovar operatsiyalarning o'ziga xos xususiyatlari"//Bratishka: Maxsus kuchlar bo'linmalarining oylik jurnali. -M.: "Vityaz-Brother", 2007. -№ 11. 64-70.
6. Belograd V. "Afg'oniston tog'laridagi urush" (ruscha)//Qurollar olami: jurnal. 2005. sentabr (11-jild, 08-son). 24-31.
7. Vorobyov I. N. "Tog'da jangovar harakatlar olib borish" bo'yicha muvaqqat qo'llanma. 2014. //Armiya to'plami: Jurnal. (05-son). 2018. 3-4.
8. Monetchikov S. "Tog'larda harakatlanish yo'llari". (II qism)//Birodar: Maxsus kuchlarning oylik jurnali. OOO "Vityaz-Brother". 2007. 24-28.